

взаимоотношения, формируются правильные мысли. Правильные – означает по правилам, по законам Космоса.

Поиск и обретение себя – это духовная цель. Каждый день – это повседневный труд над самим собой, над своими пороками, недостатками, пагубными привычками. Изменив себя, преобразив свой внутренний мир, человек начинает менять окружающее его пространство, становится свободным от внешних факторов и начинает руководствоваться исключительно своими внутренними принципами.

Подобно тому, как в Природе все ручейки сливаются в один поток, затем в реку, реки образуют моря, моря наполняют океаны, так и в жизни – личная карма человека вливается в карму семьи, коллектива, города, страны, человечества, Планеты, Вселенной. Если мы будем это помнить, то понятие ответственности станем развивать, начиная со бычной, повседневной жизни, в привычных сферах деятельности – в семье, на работе, в отношениях с другими людьми, до бесконечности, потому что мы ответственные не только перед собой, но и перед Космосом.

Принятие ответственности за свою жизнь тождественно богатству проживания этой жизни. Вот, к примеру, многие люди ждут процветания. Но процветание не может наступить в будущем. Когда ты чтишь, благодаришь и целиком принимаешь свою настоящую реальность, кем бы ты ни был, чем бы ни занимался прямо сейчас, когда ты целиком принимаешь то, что у тебя есть, то ты исполнен благодарности к тому, что имеешь. Благодарность настоящему моменту и полноте жизни сейчас – вот что такое настоящее процветание. Оно не может наступить в будущем. И тогда во временном измерении это изобилие само приходит самыми разными путями.

Поэтому истинно богатый – это человек, раскрывший в себе Бога! И чтобы богатство реализовалось в полной мере, важно, чтобы личные желания совпадали со стремлениями души. Каждый человек – Бог. Бог своего мира, который он сотворил. Поэтому нужно сделать так, чтобы каждый, кто живет в этом мире, был счастлив.

*Савченко Г.С.
м. Харків, Україна*

ПРОБЛЕМА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ФІЛОСОФІЇ ДІАЛОГУ

У сучасній західній культурі гостро постала проблема граничного індивідуалізму. Ідея, яку доба Відродження з великою наснагою виплекала, а доба Нового часу втілила у життя у всій смисловій повноті, цілковито і всеосяжно, виявила у Новітню добу свої загрозливі руйнівні

потенції. Атомізація особистості, егоїзм, дегуманізація, самоствердження будь-якими засобами, ослаблення, деформація або розрив звичних міжособистісних і суспільних зв'язків як породження граничного індивідуалізму несуть загрозу самому індивідові як соціальній і біологічній одиниці, ставлять його на межі виживання. За висловлюванням Ч. Тейлора, «темний бік індивідуалізму полягає в зосередженості на власній особі, що водночас знецінює і звужує обрії нашого життя, призводить до втрати причетності до інших чи суспільства в цілому» [3, с. 8]. Суспільство постає як сума закритих, цілком задоволених своєю відмежованістю індивідів, що проживають у приватному комфортному просторі, доступ до якого інтересам, потребам, цінностям, цілям інших індивідів закритий або обмежений унаслідок обриву багатьох суспільних зв'язків. Як правило, такий індивід озброєний «інструментальним мисленням» [3], яке раціоналістично і технічно обчислює найефективніші і найекономічніші засоби досягнення певних цілей, тим самим витісняючи з обріїв свого людського життя все те, що надає йому глибини і багатства, все зайве «понад-» і «най-», що не вкладається у схематичні стандарти й моделі.

Для такого індивіда гострою є проблема свободи та відповідальності. З одного боку, відчуття «безмежної» свободи виникає внаслідок панування над навколишнім середовищем, природою, володіння технічними засобами, що спрощують і роблять комфортним життя. З іншого, – така свобода виявляється ілюзорною, про що свідчить цілковита залежність індивіда від матеріального виробництва та його продуктів, панування техніки над людиною, відчуження від культури як ознака сучасного мислення тощо. У цьому контексті проблема відповідальності атомізованого індивіда вирішується неоднозначно. За що він бере на себе відповідальність? За що може відповідати самозаглиблений, відірваний від інших індивід, наділений ілюзорною свободою? Чи може його відповідальність осмислюватися у перспективному вимірі?

Згідно з положеннями гуманістичної етики людина бере на себе моральний обов'язок і несе відповідальність не тільки перед іншими, а й перед собою. Людина відповідальна за самоздійснення і самореалізацію себе як унікальної особистості, вона має прожити насичене плідне життя, сповнене конструктивної діяльності, що є виявленням добра як вищої духовної цінності. Джерело зла – у нездійсненності призначення людини, у неможливості або небажанні реалізувати свої сили, у невмінні любити, плідно й творчо діяти, прагнути до високої мети. Нереалізованість творчих потенцій, неплідне життя викликають почуття незадоволеності, нездійсненності, а це має деструктивні наслідки як для самої людини, так і для інших, на чому наголошують мислителі [2; с. 5]. Лю-

дина нездійсненна як особистість руйнує свій внутрішній світ і спрямовує агресію назовні. Таким чином, людина відповідальна перед собою як перед Особистістю. Як же пов'язати цю відповідальність з відповідальністю перед іншими?

Відповіді на поставлені питання і шляхи вирішення проблеми граничного індивідуалізму окреслені у філософії спілкування, філософії діалогу. Самоздійснення і самореалізація не передбачає нарцисичного самоствердження, самозаглиблення. Абсолютне самозаглиблення – шлях у ніщо, у пустоту. Не випадково П. Флоренський пов'язує прагнення людини до відмежованості («стан самототожності») з поняттям гріха [4]. Основа людського буття – діалог. Тільки зустріч з Іншим, створення ситуації спілкування, перебування у просторі спілкування дає можливість індивідові вийти зі своєї заскорузлої шкаралупи, зруйнувати стіну, якою він себе відгородив у безмежній пихатості й егоїзмі. Діалог передбачає такий вихід за межі Я, який супроводжується заглибленням і вчуванням в Іншого, переходом-перетіканням смислу між ними, що стирає межі між Я та Іншим, але не знищує їх сутності, навпроти, зберігає і збагачує їх самість.

Інший необхідний Я, у спілкуванні Він дарує можливість перейти межі замкненого Я, тим самим стимулюючи зростання, розкриття і повне здійснення особистості. У процесі пізнання Іншого ми пізнаємо себе. Таким чином, Інший є необхідною умовою самостановлення особистості у діалогічному просторі буття. Активізація горизонтальних зв'язків (Я–Інший) актуалізує вертикальний вектор людського буття (Я як особистість, що трансцендує, намагаючись вийти за межі наявного буття).

Головною умовою такого спілкування є ставлення до Іншого як до мети, а не засобу. Іншим не можна володіти, над Ним не можна панувати. Тільки тоді й відбувається таке пізнання Іншого, яке дає можливість пізнати і розкрити самого себе як особистість і людину. Пробудження справжньої людськості в людині відбувається саме через відповідальність. За Е. Левінасом, стосунки з Іншим «обличчям до обличчя» є несиметричними. Обличчя (Інший) являється «оголеним», безборонним і першим його словом є «не вбивай» [1]. Далі обличчя вимагає взяти відповідальність, що є піднесенням, підвищенням. Я мусить взяти на себе відповідальність за Іншого, і це не означає якоїсь близькості, приязні, прийняття того, що робить Я. Я вчиняю собі відповідальність за Іншого тільки тому, що він – Інший, і він – Обличчя. «...Несиметричність стосунків полягає в тому, що я відповідаю за іншого, не чекаючи на взаємність, навіть якби мав поплатитися за це життям», – зауважує Я.А. Ключовський [1, с. 76]. У свою чергу А. Ямпольська говорить, що Е. Левінас основним принципом етики визнає братерство, відкидаючи «суверенність людської

свободи, яка розбиває людство на велику кількість конкуруючих індивідів» [6, с. 313]. Якщо Я не народжуюсь братом Іншого, Я ним стаю тоді, коли беру на себе відповідальність за його долю [6].

Ця добровільно взята на себе відповідальність дозволяє людині осмислити себе як неповторну й унікальну особистість, дозволяє відкрити себе для самого себе і для інших, самоздійснитися і самореалізуватися. Тільки такий шлях – шлях діалогу і відповідальності – може подолати загрозливий для людини хворобливий граничний індивідуалізм.

Список літератури: 1. Ключовський Ян А. Філософія діалогу / Ян А. Ключовський. – К.: Дух і Літера, 2013. – 224 с. 2. Мамардашвили М. Быть философом – это судьба / М. Мамардашвили // Как я понимаю философию. – М.: Прогресс, 1990. – С. 27–40. 3. Тейлор Ч. Етика автентичності / Ч. Тейлор. – К.: Дух і Літера, 2013. – 128 с. 4. Флоренский П.А. Столп и утверждение истины / П.А. Флоренский. – М.: Правда, 1990. – Т. 1. – 490 с. 5. Фромм Э. Человек для себя / Э. Фромм. – М.: АСТ Москва: Хранитель, 2006. – 314 с. 6. Ямпольская А. Эмманюэль Левинас. Философия и биография / А. Ямпольская. – К.: Дух і Літера, 2011. – 376 с.

*Семікін М.О.
м. Мелітополь, Україна*

ВІЗІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ШКОЛИ КОРДОЦЕНТРИЗУ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНО-ЦІННІСНИХ ЗАСАД СУЧАСНОЇ ЕТНОПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ

Розроблення методології пізнання й формування національної соціокультурної реальності належить до пріоритетних напрямів розвитку сучасної філософії освіти, оскільки феномен етнічності – як природна й суспільна ознака людини, як культуротвірний чинник сучасної цивілізації – є вкрай важливою площиною філософських переоцінок сучасних «параметрів» і стану розвитку людства, на що звертають увагу більшість дослідників проблем сучасної української освіти (В. Андрущенко, В. Бех, Л. Горбунова, В. Кремень, М. Култаєва, С. Кримський, О. Кругляк, В. Лутай, І. Предборська та інші).

Повноцінне осягнення значимості філософських відкриттів, урахування їх результатів у педагогічних науках та їхнє використання як методологічних засад етнопедагогічної теорії і практики як у філософському й загальнокультурному вимірі, так і в етнопедагогічному ракурсі проблематики вказує на потребу висвітлення філософсько-педагогічної